

СПОРТИВНИЙ ВІДБІР НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ СПОРТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ

Долбишева Ніна, Мустяца Світлана

Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту

Анотація

Актуальність теми дослідження. У статті наведені результати щодо особливостей проведення спортивного відбору дітей до дитячо-юнацьких спортивних шкіл з урахуванням сучасного підходу до системи відбору в нових соціально-економічних умовах, розвитку спортивної науки та практичної діяльності. На основі попередніх досліджень виконана спроба виділити найбільш значущі фактори та критерії спортивного відбору, які якісно впливають на організаційно-методичні заходи відбору спортсменів на етапі початкової підготовки. **Мета дослідження:** визначити найбільш ефективні заходи, критерії та фактори спортивного відбору на сучасному етапі спортивної підготовки. **Матеріал і методи:** аналіз науково-методичної літератури та програмно-нормативних документів, аналіз і синтез змісту власних попередніх робіт, соціологічні методи дослідження, узагальнення та систематизації експертних оцінок (кваліметрії). У дослідженні брали участь 63 тренера-викладача з різних видів спорту, стаж роботи яких складав від 3 до 15 років і більше. **Результати роботи.** За результатами дослідження було визначено особливості оптимального віку до занять спортом, охарактеризована недоцільність залучення дітей раннього віку. Висвітлена основа методичних заходів, які застосовуються під час пошуку обдарованих дітей у сучасних умовах розвитку спорту. Виділені критерії, які набувають найбільш вагомого значення на етапі первинного відбору. **Висновки.** Рейтинг факторів відобразив оціночну значущість кожного з них, а результати експертної оцінки методом кваліметрії розрахункове значення коефіцієнта конкордації якого склав $W=0,65$ при ($p<0,05$), вказують на те, що узгодженість думок тренерів-викладачів вище середнього значення, отже результати можна вважати інформативними, а саму експертизу – правильно скоординованою.

Sports selection at the modern stage of sports training
Dolbysheva Nina,
Mustiatsa Svitlana

Abstract

Relevance of the research topic. The article presents the results on the peculiarities of sports selection of children for children and youth sports schools, taking into account the modern approach to the selection system in the new socio-economic conditions, the development of sports science and practice. Based on previous research an attempt was made to identify the most significant factors and criteria of sports selection, which qualitatively affect the organizational and methodological measures of selection of athletes at the stage of initial training. **The purpose of the study:** to determine the most effective measures, criteria and factors of sports selection at the present stage of sports training. **Material and methods:** analysis of scientific and methodological literature and program-normative documents, analysis and synthesis of the content of own previous works, sociological research methods, generalization and systematization of expert assessments (qualimetry). The study involved 63 coaches-teachers in various sports, work experience ranging from 3 to 15 years or more. **Results of work.** According to the results of the study, the features of the optimal age for sports were determined, the inexpediency of involving young children was characterized. The basis of methodical measures used in the search for gifted children in modern conditions of sports development is highlighted. The criteria that become the most important at the stage of initial selection are highlighted. **Conclusions.** The rating of factors reflected the evaluative significance of each of them, and the results of expert evaluation by qualimetry, the estimated value of the concordance coefficient was $W = 0.65$ at ($p < 0.05$), indicate that the agreement of coaches is above average, therefore, the results can be considered informative, and the examination itself - properly coordinated.

Ключові слова: спортивний відбір, **Keywords:** sports selection, selection factors, фактори відбору, критерії відбору, selection criteria, expert evaluation. експертна оцінка.

Постановка проблеми. Висока спортивна конкуренція на міжнародному рівні, сучасний рівень досягнень спортсменів вимагає постійного пошуку нових шляхів щодо організації спортивної підготовки, вмілого вибору та неспецифічного застосування форм організації, методів, засобів тренувального процесу, постійного масового та спекторного залучення юних осіб до спортивної діяльності, відбору здібних дітей. Головним завданням тренера полягає у тому, щоб спрямувати спортсмена на довготривалу мотивовану спортивну підготовку задля успіху його в майбутньому, поповнюючи ряди збірної команди України.

Система спортивного відбору й орієнтації постійно збагачується сучасними, новітніми підходами в ході яких визначаються більш швидкі та ефективні шляхи з їх реалізації. Важливу позицію в цьому процесі, як правило, займають дитячо-юнацькі спортивні школи, яким надається найважливіша роль у системі відбору дітей до занять тим або іншим видом спорту. Саме вони забезпечують раціональну організацію залучення здібних і талановитих дітей до занять в дитячо-юнацьких спортивних школах з конкретного виду спорту та надаючи вагомої значущості першому етапу первинного відбору, який на сучасному рівні є невід'ємною складовою багатофакторної системи спортивної підготовки. Первинному відбору присвячено багато наукових статей вітчизняних та зарубіжних авторів (Т.В. Вознюк, 2008; О.І. Булгаков, І.В. Колеснікова; І.В. Мичка 2017; RJR Den Hartigh, A. Susan, M. Niessen, 2018; Л. Прокоп'єва, Г. Марченко, 2019; **Н.Г. Долбишева, С.Є Мустяца 2021 та ін.**), **видано низку підручників в яких описуються основні підходи першого етапу відбору (О.А. Шинкарук, 2011; D. Epstein 2013; І.О. Асаулюк, М.А. Шевчук, 2015; В.М. Платонов, 2015; Л.П. Сергієнко, 2016 та ін.)**. Приділена велика увага вузьким питанням, таким як: проблема організації та методики спортивного відбору [11, 15, 26, 29]; особливості спортивного відбору та орієнтації спортсменів на різних етапах підготовки [2, 4, 9, 12, 24]; основи розвитку індивідуальних здібностей залучених дітей до занять спортом [5, 6, 10, 16, 23]; **медико-біологічні аспекти спортивної орієнтації та генетичної схильності в спортивній діяльності [20, 21, 22, 30]**. Все вищезазначене надає можливості в короткий проміжок часу визначити найперспективніші спортивні напрямки підготовки юних спортсменів у конкретному виді спорту та досягнення успіху в ньому.

Головне завдання спортивного відбору на першому етапі полягає у пошуку і залученні дітей до попередньої спортивної підготовки, яка у більшості не пов'язана з цілеспрямованою спортивною орієнтацією, визначенні фізичного розвитку, мотивації та інтересу до систематичних занять обраним видом спортом. Як правило, групи початкової підготовки формуються за інформативними результатами вступного тестування, до занять залучається велика кількість кандидатів із загальною руховою обдарованістю. Деякі автори зауважують, що вище зазначена інформація **стосовно** збільшення

кількості спортсменів на першому етапі може охарактеризуватись додатковим поняттям в системі спортивного відбору як спортивний набір. У науковій роботі авторів І.І. Приходько, І.В. Петренко (2009) такий термін тлумачиться, як своєрідний вдалий «перший крок» для масової мотивації до занять різними видами спорту, створюючи передумови для успішного спортивного вдосконалення [15]. А в дослідженнях Н.Г. Долбишевої, С.Є. Мустяца (2021) трактується, як активний процес заохочення необмеженої кількості дітей, можливих спробувати себе в обраному виді спорту, розкриваючи свій спортивний потенціал [7, 8]. Власний практичний досвід та досвід фахівців спорту свідчить про використання зазначеного поняття у своїй діяльності, саме в період первинного відбору. **Доцільно ще зауважити, що в постійно прогресуючих умовах існування системи спортивної підготовки** відповідно до навчальних програм для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву, поступово впроваджуються програми, які пропонують залучати до спортивної діяльності дітей 6-9 річного віку, в практичному досвіді в окремих видах спорту 4-8 років, що є одним з перших найголовніших критеріїв відбору. Такі програми дозволяють змінювати існуючу тенденцію зниження віку спортсменів до занять спортом, що сприяє збільшенню наукових досліджень в цьому напрямку, а саме визначення критеріїв відбору до занять тим чи іншим видом спорту й особливостей організації та планування навчально-тренувального процесу у більш ранньому віці.

Аналізуючи систему спортивного відбору стверджуємо, що не можна відобразити її без чіткого уявлення про ефективний вибір найкращого варіанту, а саме організації з урахуванням конкретних умов залучення дітей, використання певних критеріїв прописаних програмою, оцінки перспективності юного спортсмена та основних факторів. До основних факторів, що впливають на ефективність спортивного відбору можна віднести: програмно-нормативне законодавство; демографічне положення в державі; мотивацію до занять спортом; здоров'я дитини; допустимий вік до занять тим або іншим видом спорту; матеріальну спроможність батьків; територіальну доступність спортивної школи; рівень професійної підготовленості тренерсько-викладацького складу; умови забезпечення спортивно-тренувальної бази; опановування додаткових аспектів спортивного відбору, якими користуються фахівці інших держав; ситуацію в країні. Усе це комплексно впливає на сприйняття реалій спортивного відбору в сучасних умовах економічного розвитку та сьогоденної ситуації щодо карантинних обмежень у зв'язку з пандемією «COVID-19» [11].

Тому, на підставі вищевикладеного вважаємо за необхідність визначити особливості первинного спортивного відбору в сучасних умовах розвитку спорту, що надасть можливість здійснювати нові підходи до організації та проведення набору дітей до занять тим чи іншим видом спорту на основі виявлення найбільш значущих об'єктивних та суб'єктивних факторів, які впливають на якість та ефективність спортивного відбору.

Мета дослідження: визначити найбільш ефективні заходи, критерії та фактори спортивного відбору юного спортсмена на сучасному етапі спортивної підготовки.

Матеріал і методи. Методи дослідження: аналіз науково-методичної літератури; аналіз програмно-нормативних документів; аналіз та синтез змісту власних попередніх робіт; соціологічне дослідження (анкетування); узагальнення та систематизація експертного оцінювання (кваліметрія), математична статистика.

Кваліметрія – метод експертних оцінок (оцінка значущості, якості). Експертною називається та оцінка, яка отримана шляхом з'ясування поглядів спеціалістів. При проведенні експертизи використовували методи безпосередньої оцінки та переваг (розрахункове значення коефіцієнта конкордації $W=0,65$ при $(p<0,05)$), тобто отримані результати можна вважати інформативними, а саму експертизу – правильно скоординованою.

Учасники. У дослідженні брали участь експерти у кількості 63 осіб тренерсько-викладацького складу з різних видів спорту (легка атлетика, важка атлетика, тхеквон-до ІТФ, скелелазіння, рукопашний бій, дзюдо, бокс, кулькова стрільба, академічне веслування, велоспорт, волейбол, футбол, плавання, баскетбол, настільний теніс, спортивна акробатика, художня гімнастика, водне поло, мотоспорт, триатлон, більярдний спорт, спортивний туризм) різної тренерської категорії (від II до заслужених тренерів України) зі стажем роботи від 3 до 15 років та більше.

Організація дослідження. Дослідження проводилось протягом вересня-листопада 2021 р. в період курсів підвищення кваліфікації тренерів-викладачів у Придніпровській державній академії фізичної культури і спорту, а також на базі комунального позашкільного закладу спеціалізованої дитячо-юнацької спортивної школи олімпійського резерву №3 Дніпровської Міської Ради та комунального позашкільного закладу дитячо-юнацької спортивної школи з технічних та прикладних видів спорту Дніпровської Міської Ради.

Результати дослідження. Пошук ефективних заходів і шляхів систематизації первинного відбору не можливе без загального уявлення позицій діючих спортивних тренерів, тому доцільно було залучити групу експертів, які допомогли вирішити питання нашого дослідження. У дослідженні взяли участь 63 тренера-викладача з різних видів спорту, з них: 11 тренерів, які мали досвід у роботі 3-5 років (17%), 7 тренерів з незначний практичним досвідом роботи 5-10 років (11%), 6 тренерів з середнім тренерським стажем від 10-15 років (10%) та 39 тренерів з вагомим досвідом тренерської діяльності від 15 років і більше (62%) (рис. 1).

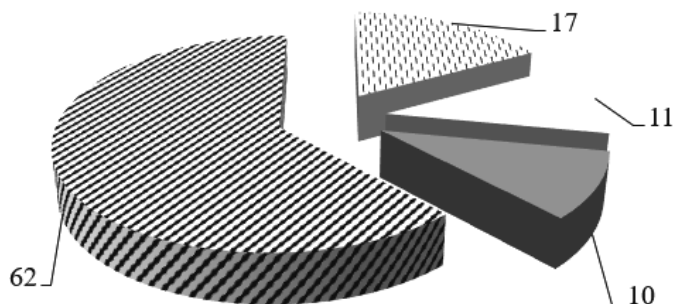

Рис. 1. Характеристика експертів залучених до наукового дослідження(%)
▤ - зі стажем на тренерській роботі 3-5 років; ▥ - зі стажем на тренерській роботі 5-10 років; ▦ - зі стажем на тренерській роботі 10-15 років; ▧ - зі стажем на тренерській роботі від 15 років і більше

Відповідно до цього можна акцентувати увагу на те, що більшість учасників опитування мають великий досвід тренерської роботи та достатньо велику чисельність проведення первинного спортивного відбору. Саме вони мають змогу визначити як вдосконалюється і доповнюється система відбору, інноваційно підходити до цього процесу обираючи найбільш ефективні заходи та методи, які дозволяють якісно проводити відбір юних спортсменів.

Для визначення ефективного вікового діапазону, з урахуванням тенденції омолодження до занять спортом, тренери відповідали на запитання «Чи існує певна вікова градація в період залучення дітей в обраному виді спорту?». Більшість експертів, а саме 73,0% (46 осіб) підтвердили існування вікового діапазону до кожного окремого виду спорту прописаного програмою для дитячо-юнацьких спортивних шкіл і відповідного комфортного віку дитини, для сприйняття інформації задля забезпечення ефективного початку підготовки юного спортсмена та стійкого мотиву до спортивних занять. Близько 19,1% експертів (12 осіб) вважають, що не існує в сучасному спортивному суспільстві вікової градації, якщо дитина володіє певними вміннями, а її виховання та поведінка дозволяє ефективно співпрацювати з нею і це ще приносить задоволення власних потреб юного спортсмена та досягнення спортивних результатів, то по відношенню до таких осіб не існує вікових меж у період залучення цієї дитини до спортивної секції. Інші 7,9% експертів (5 осіб) не змогли повністю визначитись і зазначили, що їм важко відповісти на поставлене запитання. Це можна пояснити тим, що ці фахівці мають не великий досвід роботи, тому ще знаходяться у творчому пошуку та аналізу найкращих підходів щодо визначення віку спортсменів для занять тим чи іншим видом спорту.

Якщо існує певний вік дитини, яка може займатися тим чи іншим спортом, куди дівати амбіції дітей, які мріють займатися конкретним видом спорту, але вік не дозволяє це зробити? Тоді постає нове питання «Чи доцільно знижувати вік дитини на 2-3 роки в період відбору, для більш раннього досягнення ними достатньо високих спортивних результатів?». Результати свідчать, що лише 25,4% експертів (16 осіб) акцентують на доцільності зниження віку дитини до занять спортом, але вказують на те, що навчально-

II. Науковий напрям

тренувальний процес повинен бути спрямований на розвиток фізичних якостей за рахунок фізичної підготовки, зміцнення організму в цілому та формування мотивації, тобто створити «міцний фундамент» для подальшої ефективної підготовки спортсменів. Більшість провідних тренерів понад 66,7% (42 експерти), які мають великий практичний досвід вказують на те, що досягнення високого спортивного результату не залежить від зниження віку до занять спортом. Вони зазначають, що саме раннє залучення дитини та формування у неї мотивації до їх занять може призвести до більш швидкого досягнення результатів, але і сприятиме швидкому виходу зі спортивного життя. Однак, окремі експерти, які висловили власну думку з цього питання вже не співпрацюють з групами початкової підготовки (рис. 2).

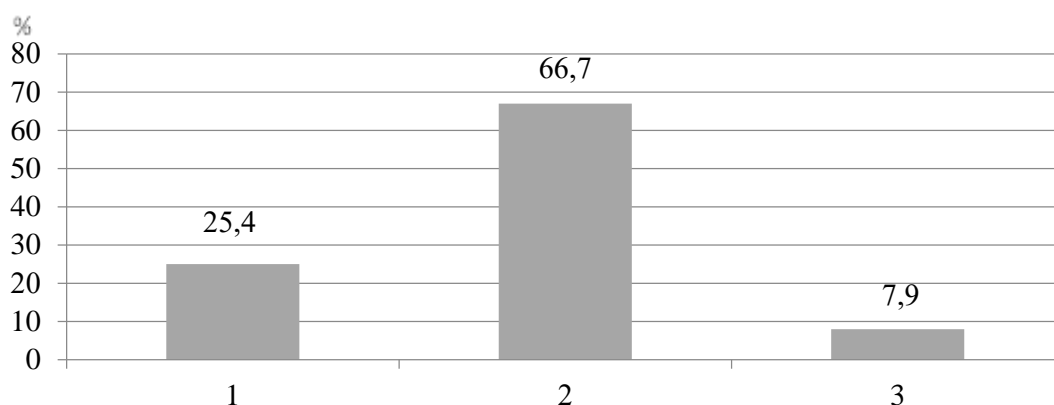

Рис. 2. Доцільність зниження віку дитини в період первинного відбору (%);
1- «Так» доцільно; 2 - «Ні»; 3 - «Важко відповісти».

Понад 7,9% експертів (5 осіб) зазначили, що їм важко відповісти, хоча вони мають досвід роботи більше 15 років. Відповідно до отриманих результатів, можна зробити висновок, що вони знаходяться у стані сумніву щодо ефективності здійснення раннього відбору дітей від визначеного для конкретного спортивного виду спорту або його дисципліни, які прописані у програмно-нормативних документах, а саме в Положенні про дитячо-юнацьку спортивну школу [14] та програмах ДЮСШ, СДЮШОР та ШВСМ різних видів спорту.

У сучасній системі спортивного відбору цілком логічно визначити основні заходи пошуку щодо залучення дітей до занять спортом. Певна частина тренерів-викладачів має зв'язки з освітніми навчальними закладами у яких вони самостійно та цілеспрямовано здійснюють орієнтаційну роботу з залученням дітей до занять конкретним видом спорту та паралельно спрямовують їх до спортивних шкіл, обираючи при цьому найкращих з них урахувавши вік, антропометричні дані, бажання тощо. На основі вищевказаного нами було запропоноване питання «Чи використовуєте Ви поняття спортивний набір в системі спортивного відбору?». Ми встановили, що у більшості, а саме 74,6% тренерів-викладачів, насамперед достатньо широко використовують саме спортивний набір. Тобто дають можливість спробувати себе в обраному виді спорту і визначитися з власними потребами. З перших кроків до обраного виду спорту тренер за допомогою педагогічного аналізу надає рекомендації стосовно кожної дитини щодо її можливостей

II. Науковий напрям

стосовно реалізації їх у конкретному виді спорту. Як показує досвід експертів, залишаються для відбору на наступні етапи спортивної підготовки лише найсильніші, ті які мають мотив пов'язаний з досягнення високого спортивного результату. Такий підхід має позитивну динаміку: по перше – залучається велика кількість дітей збільшуючи наповненість груп тренерів відповідно до програмно-нормативних вимог; по друге – здійснюється пошук юного спортсмена, який був не помічений за багатьох обставин і факторів, здатного до досягнення високих результатів. Зазначаємо, що лише 25,4% фахівців не налаштовані використовувати в системі спортивного відбору, набір. Вони вважають, що нема потреби в цьому, намагаються дотримуватись основних на їх погляд ефективних критеріїв відбору і не витратити час на велику кількість просто мотивованих без особливих задатків дітей.

Всі запитання запропонованої анкети мали взаємопов'язану послідовність між собою. Якщо використовують спортивний відбір і спортивний набір, тоді постає нове питання: «Чи всі експерти дотримуються основних критеріїв відбору?». Це пов'язано з тим, що трактування вищезазначених термінів припускає різне його тлумачення і розуміння. Так, 42,9% експерти (27 осіб) стверджують, що повністю дотримуються основних показників, які є інформативними даними для ефективного і швидкого оцінювання, 9,5% експертів (6 осіб) взагалі не дотримуються, а мають власні погляди стосовно особливостей критеріїв відбору, а 47,6% експертів (30 осіб) частково дотримуються, бо мають свій характерний творчий підхід до визначення показників перспективних дітей. Загальний аналіз відповідей дозволяє зробити висновок, що більшість тренерів (57,1% експертів) не вважають за потреби використовувати основні критерії відбору, що прописані програмою для спортивних шкіл. Не всі вони в сучасних умовах розвитку спорту дієво впливають на високу якість роботи тренера-викладача в період залучення і підготовки дітей відносно групи початкової підготовки і досягнення цими спортсменами високих спортивних результатів. Хоча і не можливо заперечити їх значення для системи спортивного відбору, окремих показників, для окремих видів спорту.

Також в анкеті було запропоновано зазначити ті критерії спортивного відбору, на які тренера найчастіше звертають увагу в період первинного відбору. І виявилось, що найголовнішим критерієм спортивного відбору для більшості опитуваних виступає здоров'я дитини. Понад 82,5% (52 експерти) тренерів вказують на важливість високого соматичного стану організму, здатного адаптуватися до систематичних фізичних навантажень, до швидких процесів відновлення і якісного розвитку фізичних якостей і функціональних можливостей юного спортсмена. Іншим критеріями виступають: оптимальний вік дитини 57,1% (36 експертів), рівень фізичних якостей 49,2% (31 експерт), психічні особливості спортсмена 44,4% (28 експертів), антропометричні дані 36,5% (23 експерти), фізичний розвиток 31,7% (20 експертів), і менш за все звертають увагу на функціональні можливості організму 30,1% (19 експертів) (рис. 3).

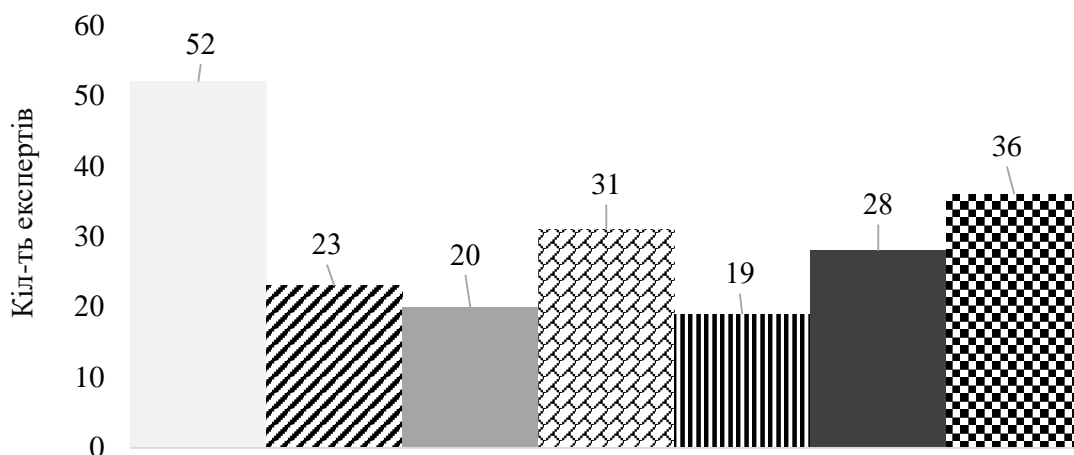

Рис. 3. Вагомість критеріїв спортивного відбору на першому етапі підготовки (кіл-ть експертів): - відсутність відхилень у стані здоров'я; - антропометричні дані спортсмена; - фізичний розвиток відповідний до біологічного; - рівень фізичних якостей, необхідних для обраного виду спорту; - функціональні можливості спортсмена; - психічні особливості спортсмена; - оптимальний вік для початку занять

Ураховуючи те, що Н.Г. Долбишева та С.Є. Мустяца (2021) [8] розкрили основні фактори, які впливають на спортивний відбір, експертам було запропоновано визначити рангове місце кожного за значимістю від 1 до 10. Аналіз результатів досліджуваних факторів виявив їх розподіл наступним чином: найважливішим значущим фактором виявилось стан здоров'я дітей, які залучаються до спортивної діяльності – перше рангове місце; мотивація до обраного виду спорту – друга позиція; рівень професійної підготовленості тренерсько-викладацького складу; наступну сходинку займає територіальна доступність спортивної школи; п'яту позицію отримує вік дитини; на шостій - умови забезпечення спортивно-тренувальної бази; матеріальна спроможність батьків забезпечити дитину усім необхідним до занять з обраного виду спорту –сьоме в рангу; восьму щаблю очолює програмно-нормативне законодавство; менше голосів отримали ситуація в країні з «COVID 19» на дев'ятій позиції та демографічне положення в державі, фактор, який на думку експертів має найменш важливу значущість у системі спортивного відбору – десяте місце (табл. 1).

Таблиця 1

Результати експертної оцінки факторів, що впливають на спортивний відбір

№ п/п	Фактори	Σ отриманих даних	Рангове місце
1	Мотивація до обраного виду спорту (бажання дитини займатися обраним видом спорту)	531	2
2	Стан здоров'я дитини	560	1
3	Вік дитини	380	5
4	Матеріальна спроможність батьків забезпечити дитину усім необхідним до занять з обраного виду спорту (спортивна форма, і ін.)	249	7

II. Науковий напрям

5	Територіальна доступність спортивної школи (розташування школи та умови безпечного шляху дитини до спортивної споруди)	395	4
6	Рівень професійної підготовленості тренерсько-викладацького складу	445	3
7	Умови забезпечення спортивно-тренувальної бази	353	6
8	Демографічне положення в державі	162	10
9	Програмно-нормативне законодавство	227	8
10	Ситуація в країні «COVID 19»	163	9

Примітка: $\chi^2 =$ розрахунковий 319,98 \geq табличного (16.91898), то $W=0,65$

Оцінка середнього ступеня узгодженості думок усіх експертів в результаті проведеної експертної оцінки встановило, що коефіцієнт конкордації склав $W=0,65$ при ($p<0,05$), що говорить про вище середнього показників ступеня узгодженості думок тренерів-викладачів. А для визначення значущості коефіцієнта конкордації ми використали обчислення узгодженості Пірсона який має показник $\chi^2 =$ розрахунковий 319,98 \geq табличного (16.91898), тобто, зазначена вище величина конкордації не випадкова, а отримані дані мають зміст і можуть використовуватись у наступних дослідженнях.

Дискусія. Сучасна система підготовки спортсменів спрямована на зниження вікових границь до занять спортом і збереження досягнутого спортивного рівня підготовленості протягом тривалого часу. Це пов'язано з тим, що на міжнародному спортивному рівні впроваджуються різного рівня спортивні заходи для дітей віком до 14 років, наприклад, Юнацькі Олімпійські ігри (літні - 2010, зимові - 2012), ISF World Cool Games 2019, 2021 серед школярів, чемпіонатів Європи серед дітей (CH-EU-D-Y.J.Ch кінного спорту - 2021, тхеквон-до (ВТФ) серед кадетів 12-14 років - 2021, з шахів - 2021 і ін.), міжнародні турніри серед спортивних клубів і кубки світу з різних видів спорту. І це не останній перелік спортивних змагань світового рівня до участі яких залучають достатньо юних, але гідних спортсменів, здатних проявити свої найсильніші інтегральні якості.

Такий підхід сприяє перегляду системи спортивного відбору та їх критеріїв на різних етапах спортивної підготовки, особливо первинного. Однак, у процесі спортивного відбору перед тренерами постає питання, яке пов'язане з визначенням у дітей задатків, здібностей, придатності та схильності до занять тим чи іншим видом спорту [3, 19, 25, 28, 29]. Здійснивши спортивний набір дітей на рівні первинного відбору необхідно спрямувати свою діяльність на формування у дітей зацікавленості, інтересу, позитивної мотивації до занять спортом та розкриття власного спортивного потенціалу.

Таким чином, науковою дискусією дослідження постає питання щодо використання спортивного набору в період відбору дітей у спортивні секції, оскільки переважна більшість наукових робіт провідних фахівців (О.А. Шинкарук, 2012; В.М. Платонов, 2015; Л.П. Сергієнко, 2016 та ін.) присвячені використанню лише загальноприйнятому в спортивній науці поняття спортивного відбору, яке спрямовує тренера опиратися на прописані програмою критерії спортивного відбору і залучати дітей до обраного виду спорту за відповідними стандартами: зріст, вік, вага, фізичні можливості тощо.

На відміну від інших, у своїх дослідженнях І.І. Приходько, І.В. Петренко (2009), Vozniuk T., Shchepotina N. etc (2021), Н.Г. Долбишева, С.Є. Мустяца (2021), звертають увагу на поняття спортивного набору і вважають за потрібне його використання в практичній діяльності задля залучення більшої кількості дитячого населення до спортивної діяльності. Під час проведення нашого дослідження за допомогою експертів, які являються практикуючими фахівцями з великим досвідом роботи, вдалося визначити, що в сучасних умовах розвитку спорту більшість тренерського складу активно використовує поняття спортивного набору в період формування груп початкової підготовки. Тобто вище зазначена інформація узагальнює погляд нових підходів щодо залучення дітей і вважаємо за потрібне включити поняття «спортивний набір» в систему спортивного відбору.

Аналізуючи критерії первинного відбору експерти зазначають, що відсутність відхилень у стані здоров'я – один з важливих критеріїв відбору дітей до занять спортом. Оптимальний вік для початку занять та рівень фізичних якостей необхідних для обраного виду спорту мають переваги над іншими критеріями, таких як антропометричні дані, фізичний розвиток відповідний до біологічного, функціональні можливості, психічні особливості. На нашу думку та думку науковців [27, 30] останнім часом тренер-практик повинен звертати увагу на стан здоров'я, психічні особливості та функціональні можливості, які є спадковими та впливають на реалізацію власних амбіцій щодо досягнення максимально спортивного результату в обраному виді спорту.

Проведене дослідження з визначення пріоритетних факторів, що впливають на набір дітей до занять спортом є суперечливим, оскільки кожен фактор між собою в якійсь мірі є взаємопов'язаний і доповнює один одного. Результати свідчать, що стан здоров'я дітей, їх мотивація та мотивація батьків є найбільш значущими факторами сьогодення. Найменш значущими факторами виступають програмно-нормативне законодавство, ситуація с пандемією та демографічне положення в державі. На нашу думку це є цілком логічним, оскільки програмно-нормативне законодавство потребує вдосконалення, ситуація з пандемією вважається тимчасовою, а демографічне положення в державі побічно впливає на формування груп початкової підготовки з виду спорту. Результати дослідження та власний практичний досвід, крім вище зазначених факторів, свідчить про інші фактори, що впливають, насамперед на мотивацію до занять, такі як: престиж та популярність виду спорту, рекламно-інформаційна пропаганда спортивних напрямків серед дітей і молоді в освітніх закладах і засобах громадських і інтернет комунікацій, приклади для наслідування серед осіб, які в спортивній діяльності вже досягли певних успіхів (брат, сестра, друзі, кумири) і ін.

Таким чином, вперше науково обґрунтоване поняття «спортивний набір» як компонентна спортивного відбору та визначені фактори впливу на спортивний набір, доповнені та надана характеристика критеріїв первинного спортивного відбору до занять в групі початкової підготовки.

Висновки.

1. Теоретичний аналіз засвідчує, що на сучасному етапі спортивної підготовки, вагомим значення набуває система спортивного відбору, але в

результаті постійного омолодження спорту (зниження віку дітей до занять спортом) не достатньо висвітлено інформації стосовно особливостей первинного відбору до дітей раннього залучення.

2. Отримані результати в ході проведеного анкетування свідчать про необхідність на рівні первинного відбору використовувати поняття «спортивний набір», яке не пов'язане з визначенням здібностей, задатків, придатності, обдарованості та схильності дітей до занять спортом, а спрямоване на заохочення та залучення дітей до рухової активності завдяки якій вони можуть спробувати себе в обраному виді спорту та розкрити свій спортивний потенціал.

3. Результати проведеної експертної оцінки дозволили виявити значущість кожного з виокремлених нами факторів спортивного відбору; підкреслити використання основних вимог дотримання критеріїв відбору та виділити ті, на які частіше звертають увагу під час залучення дітей; з'ясувати дотримання вікової градації в період відбору в обраному виді спорту; виявити доцільність зниження віку дитини в період її залучення до спорту, для більш раннього визначення прихильності та орієнтації до обраного виду та швидкого досягнення нею високих спортивних результатів.

Перспективи подальшого дослідження пов'язана з пошуком та обґрунтуванням додаткових факторів, які впливають на первинний спортивний відбір у сучасних умовах розвитку суспільства. Серед запропонованих факторів визначити їх об'єктивні та суб'єктивні ознаки, надати характеристику їх впливу на результати спортивного відбору.

Вдячності. Висловлюємо подяку усім тренерам-викладачам КПНЗ «СДЮСШОР №3», КПНЗ «ДЮСШ з ТПВС», тренерам, які брали участь у анкетуванні та виступили в якості експертів у період проходження курсів підвищення кваліфікації в Придніпровській державній академії фізичної культури і спорту, за підтримку, плідну співпрацю, допомогу в організації та проведенні дослідження.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють про відсутність будь-якого конфлікту інтересів.

Список літературних джерел

1. Асаулюк І.О Шевчук М.А. (2015) Технологія спортивного відбору акробатів на основі комплексної оцінки рухових здібностей: монографія. Вінниця: ВДПУ. 208 с.
2. Болобан В.Н. (2009). Элементы теории и практики спортивной ориентации, отбора и комплектования групп в спортивной акробатике. *Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта*. 2. 21–31.
3. Булгакова Н.Ж. (2009). Спортивные способности: диагностика и формирование. *Теория и практика физ. культуры*. 9. 49–51.

References

1. Asauliuk I.O Shevchuk M.A. (2015) *Tekhnologiiia sportivnogo vidboru akrobativ na osnovi kompleksnoi ocinki rukhovikh zdibnostej: monografiia*. Vinnicia: VDPU. 208 s.
2. Boloban V.N. (2009). *Elementy teorii i praktiki sportivnoj orientacii, otbora i komplektovaniia grupp v sportivnoj akrobatike*. *Pedagogika, psikhologiiia i mediko-biologicheskie problemy fizicheskogo vospitaniia i sporta*. 2. 21–31.
3. Bulgakova N.Zh. (2009). *Sportivnye sposobnosti: diagnostika i formirovanie*. *Teoriiia i praktika fiz. kul'tury*. 9. 49–51.
4. Bulgakov O.I., Kolesnikova I.V., Michka I.V. (2017). *Organizacijno-metodichni*

4. Булгаков О.І., Колеснікова І.В., Мичка І.В. (2017). *Організаційно-методичні особливості сучасного спортивного відбору в спортивній гімнастиці. Фізична культура, спорт та здоров'я нації*: зб. наук. праць. 13-18.
5. Волков Л.В. (2008). Загальна обдарованість: структура і критерії оцінки в системі спортивного відбору (хлопчики). *Теорія і практика фізичного виховання: матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції «Здоров'я і освіта: проблеми та перспективи»*. Донецьк: ДНУ. 1. 14–18.
6. Вознюк Т.В. (2008). Оцінка перспективності юних баскетболісток *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки*. 3. 198-201
7. Долбишева Н., Мусяца С. (2021). Система спортивного набору як основа відбору та орієнтації в легкій атлетичі на етапі початкової підготовки. *Матеріали III Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції «Здоров'я, фізичне виховання і спорт: перспективи та кращі практики» (12-13 травня 2021. м. Київ, Університет імені Бориса Грінченка)*. 71-76.
8. Долбишева Н.Г., Мусяца С.Є. (2021). Основні фактори, що впливають на спортивний відбір: *матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Основні напрямки розвитку фізичної культури, спорту, фізичної терапії та ерготерапії»*. м. Дніпро (28-29 жовтня 2021).
9. Дулибский А.В. (2010) Повышение эффективности спортивного отбора в футболе. Проблемы физического виховання і спорту. 8. 29-33
10. Запорожанов Б. (2000). Количественные и качественные критерии оценки потенциала юных спортсменов. *Олимпийский спорт и спорт для всех: проблемы здоровья, отдыха, спортивной медицины и реабилитации*. Киев, С. 43.
11. Марченко В.А. (2022). Система відбору і спортивної орієнтації юних спортсменів. *Проблеми і перспективи розвитку спортивних ігор та особливості сучасного спортивного відбору в спортивній гімнастиці*. Фізична культура, спорт та здоров'я нації : зб. наук. праць. 13-18.
12. Volkov L.V. (2008). Zagal'na obdarovanist': struktura i kriterii ocinki v sistemi sportivnogo vidboru (khlopchiki). *Teoriia i praktika fizichnogo vikhovannia: materialami Mizhnarodnoi naukovopraktichnoi konferencii «Zdorov'ia i osvita: problemi ta perspektivi»*. Donec'k: DNU. 1. 14–18.
13. Vozniuk T.V. (2008). Ocinka perspektivnosti iunikh basketbolistok Fizichne vikhovannia, sport i kul'tura zdorov'ia u suchasnomu suspil'stvi. *Skhidnoevropejs'kij nacional'nij universitet imeni Lesi Ukrainki*. 3. 198-201
14. Dolbisheva N., Mustiaca S. (2021). Sistema sportivnogo naboru iak osnova vidboru ta orientacii v legkij atletici na etapi pochatkovoї pidgotovki. *Materiali III Mizhnarodnoi naukovopraktichnoi onlajn-konferencii «Zdorov'ia, fizichne vikhovannia i sport: perspektivi ta krashchi praktiki» (12-13 travnia 2021. m. Kiiv, Universitet imeni Borisa Grinchenka)*. 71-76.
15. Dolbisheva N.G., Mustiaca S.Ie. (2021). Osnovni faktori, shcho vplivaiut' na sportivnij vidbir: materialy Mizhnarodnoi naukovopraktichnoi konferencii «Osnovni napriamki rozvitku fizichnoi kul'turi, sportu, fizichnoi terapii ta ergoterapii». m. Dnipro (28-29 zhovtnia 2021).
16. Dulibskij A.V. (2010) Povyshenie effektivnosti sportivnogo otbora v futbole. *Problemy fizichnogo vikhovannia i sportu*. 8. 29-33
17. Zaporozhanov B. (2000). Kolichestvennye i kachestvennye kriterii ocenki potenciala iunikh sportsmenov. *Olimpijskij sport i sport dlia vseh: problemy zdorov'ia, otdykha, sportivnoj mediciny i rehabilitacii*. Kiev, S. 43.
18. Marchenko V.A. (2022). Sistema vidboru i sportivnoi orientacii iunikh sportsmeniv. *Problemy i perspektivi rozvitku sportivnih igor ta odnaborstv u zakladakh vishchoi osviti*. 1. 79-89. Rezhim dostupu: <http://journals.urau.ua/pprsievnz/article/view/252671>
19. Platonov V.N. (2014). Periodizacii sportivnoj podgotovki. *Obshchaia teoriia i*

- одноробств у закладах вищої освіти. 1. 79-89.* Режим доступу: <http://journals.uran.ua/pprsievnz/article/view/252671>
12. Платонов В.Н. (2014). Периодизация спортивной подготовки. Общая теория и ее практические приложения. К.: Олимпийская литература. 218-229.
13. Платонов В.Н. (2015). Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения. К.: Олимпийская литература. 680 с.
14. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу» від 05.11.2008 р. №993. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993-2008-п#Text>.
15. Приходько И.И., Петренко И.В. (2009). Особенности спортивного набора детей в детско-юношеские спортивные школы на современном этапе. *Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта.* 5. Режим доступу: <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2009-05/index.html>
16. Прокоф'єва Л., Марченко Г. (2019) Методика відбору та визначення спортивних здібностей на етапі початкової підготовки у волейболі. *Сучасні проблеми фізичного виховання, спорту та здоров'я людини.* Одеса. 118-122. Режим доступу: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/5624/1/Prokofyeva%20L.%20A.%20C%20Marchenko%20G..pdf>
17. Сергієнко Л.П. (2016). Теорія та методика дитячого і юнацького спорту. Київ: Кондор-Видавництво. 542 с.
18. Шинкарук О.А. (2011). Отбор спортсменов и ориентация их подготовки в процессе многолетнего совершенствования (на материале олимпийских видов спорта). К.: Олимпийская литература. 360 с.
19. Brown J. (2001). Sport talent. Champaign, Ili Human Kinetics. 300 p.
20. Byshevets, N., Shynkaruk, O., Stepanenko, O., Gerasymenko, S., Tkachenko, S., Synihovets, I., Filipov, V., Serhiyenko, K., Iakovenko, O. (2019). Development skills implementation of analysis of variance at ee prakticheskie prilozheniia. К.: Olimpijskaia literatura. 218-229.
13. Platonov V.N. (2015). Sistema podgotovki sportsmenov v olimpijskom sporte. Obshchaia teoriia i ee prakticheskie prilozheniia. К.: Olimpijskaia literatura. 680 s.
14. Postanova Kabinetu Ministriv Ukraini «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro ditiachoiunac'ku sportivnu shkolu» vid 05.11.2008 r. vol.993. Rezhim dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993-2008-p#Text>.
15. Prikhod'ko I.I., Petrenko I.V. (2009). Osobnosti sportivnogo nabora detej v detsko-iunosheskie sportivnye shkoly na sovremennom etape. *Pedagogika, psikhologiiia i mediko-biologicheskie problemy fizicheskogo vospitaniia i sporta.* 5. Rezhim dostupu: <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2009-05/index.html>
16. Prokof'ieva L., Marchenko G. (2019) Metodika vidboru ta viznachennia sportivnikh zdibnostej na etapi pochatkovoi pidgotovki u volejboli. *Suchasni problemi fizichnogo vikhovannia, sportu ta zdorov'ia liudini.* Odesa. 118-122. Rezhim dostupu: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/5624/1/Prokofyeva%20L.%20A.%20C%20Marchenko%20G..pdf>
17. Sergiienko L.P. (2016). Teoriia ta metodika ditiachogo i iunac'kogo sportu. Kiiv: Kondor-Vidavnictvo. 542 s.
18. Shinkaruk O.A. (2011). Otbor sportsmenov i orientaciia ikh podgotovki v processe mnogoletnego sovershenstvovaniia (na materiale olimpijskikh vidov sporta). К.: Olimpijskaia literatura. 360 s.
19. Brown J. (2001). Sport talent. Champaign, Ili Human Kinetics. 300 p.
20. Byshevets, N., Shynkaruk, O., Stepanenko, O., Gerasymenko, S., Tkachenko, S., Synihovets, I., Filipov, V., Serhiyenko, K., Iakovenko, O. (2019). Development skills implementation of analysis of variance at sport-pedagogical and biomedical researches. *Journal of Physical Education and Sport,* 19 (6), Art 311, 2086 – 2090. DOI:10.7752/jpes.2019.s6311
21. Dixon N. (2007). Sport, parental autonomy, and children's right to an open future. *J Philos Sport.* 147–159,

- sport-pedagogical and biomedical researches. *Journal of Physical Education and Sport*, 19 (6), Art 311, 2086 – 2090. DOI:10.7752/jpes.2019.s6311
21. Dixon N. (2007). Sport, parental autonomy, and children's right to an open future. *J Philos Sport*. 147–159, <https://orcid.org/10.1080/00948705.2007.9714718>
22. Epstein D. (2014). The Sports Gene: Inside the Science of Extraordinary Athletic Performance. USA: Penguin Putnam Inc. 368.
23. Jinri Jiang M.S. (1993). How to select potential Olympic swimmers. *American swimming magazine*. Feb.–mar. 14–18.
24. Kaynar, Ö., & Bilici, F. (2018). Examination of Talent Selection Methods in Different Sports Branches. *Journal of Education and Training Studies*, 6 (12a), 44-48.
25. Kilger, M. & Börjesson, M. (2015). Searching for Talent The Construction of Legitimate Selection in Sports. *Scandinavian sport studies forum*, 6, 85–105.
26. Ruud J.R. Den Hartigh, A. Susan M. Niessen, Wouter G.P. Frencken & Rob R. Meijer. (2018). *Selection procedures in sports: Improving predictions of athletes' future performance. European Journal of Sport Science*. 18 (9). 1191–1198, <https://doi.org/10.1080/17461391.2018.1480662>
27. Shynkaruk O. (2012). The concept of forming a system of training, selection of athletes and their orientation in the process of long-term improvement. *Pedagogy, psychology and medical and biological problems of physical education and sports*. 12, 144-48.
28. Trninić, S., Papić, V., Trninić, V., & Vukičević, D. (2008). Players selection procedures in team sports games. *Acta Kinesiologica*, 2(1), 24-8.
29. Vozniuk T., Shchepotina N., Koliadych Yul., Lazarenko N., Ihnatova O., Baiurko N., Kostiukevych V., Svirshchuk N., Perepelytsia M., Chyzhevskia N. (2021) Methods of Primary Selection of Young Football Players. *Sport Mont*. 19 (2). 9-15
30. Zaporozhanov V., Sozanski H. (1997). *Dobor i kwalifikacja do sportu*. Warszawa. 5–14. <https://orcid.org/10.1080/00948705.2007.9714718>

30. Zaporozhanov V., Sozanski H. (1997).
Dobor i kwalifikacja do sportu. Warszawa.
5–14.

DOI: 10.31652/2071-5285-2022-13(32)-160-174

Відомості про авторів:

Долбишева Н. Г.; orcid.org/0000-0002-7306-9194; ninadolb@gmail.com;
Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту, вул. Ламана, 2А, Дніпро,
49000, Україна.

Мустяца С. Є.; orcid.org/0000-0002-9982-1460; svetamustyasa@gmail.com;
Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту, вул. Ламана, 2А, Дніпро,
49000, Україна.